

'DEMOKRATİK AÇILIM' KONUSUNUN YAZILI BASIN TARAFINDAN YANSITILAN SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Suat SUNGUR*

Özet:

Demokratik açılım konusu kamuoyuna yansıdığı andan itibaren siyasal partiler ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere toplumun her kesiminden farklı sesler yükselmiştir. Bu arada konunun medyada ele alınması ve kamuoyuna aktarılmasında ise medya kuruluşları arasında söylem farklılıkları göze çarpmıştır. Bunun temel nedeni olarak medyanın toplumsal olayları sadece kamuoyuna yansıtmakla kalmayan, aynı zamanda toplumsal güç/iktidarı da inşa eden bir özelliğe sahip olması gösterilebilir. Söylem terimi çok basit bir ifade ile kullanılan dil ve dil pratiği şeklinde tanımlanabilir. Medya aracılığı ile egemen söylemlerin nasıl kurulduğunu anlamak için haberde kullanılan dilin incelenmesi gerekir. Ancak günümüz gazetecilik pratiklerine baktığımızda bu günlük dilin haber metinlerinin üretilmesi sürecinde farklı dilsel kodlama biçimleri aracılığı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Her gazetenin habere ilişkin yazı ve fotoğrafları sayfaya yerleştirme biçimi, yazı karakterlerinin büyüklüğü, kullanılan başlıklar, alt başlıklar, ara yazılarda seçilen kelimeler haber diline hâkim olan egemen söylemin oluşmasına söz konusu bu kodlar aracılığı ile katkıda bulunmaktadır. Radikal, Sabah ve Ortadoğu gazetelerinde 'demokratik açılım' konusu hakkında aktörlerin ne söylediğini, ön kabullerin ve değerlerin kamuoyuna nasıl yansıtıldığını gösteren haberlerin kodlarını ve metinlerini nitel bir araştırma yöntemi olan 'söylem analizi' ile çözümlemeyi amaçlayan bu çalışmada haber kaynaklarının ne olduğu, haber başlıkları ve haberde yer alan aktörlerin nasıl temsil edildiği ve onlar hakkında ne söylendiği incelenmiş ve araştırma sonucunda medyanın toplumdaki farklı görüşleri dengeli bir biçimde sayfalarına taşıyamadığı, araştırmaya konu olan her üç gazetede de sahiplik yapısının, ideolojik görüşlerin, ulusal çıkarların, sosyo-ekonomik kaygıların ve iktidar ilişkilerinin (iktidara yakınlık/uzaklık) haberlerin seçilmesi, tasarlanması ve sunulması aşamalarında etkili olduğu açıkça karşımıza çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: 'demokratik açılım', söylem, eleştirel söylem analizi, temsil

A SURVEY ABOUT DISCOURSES THAT WAS REFLECTED BY WRITTEN MEDIA

Abstract:

When the Democratic evolution issue was opened to public opinion, many different voices were heard: from political parties, non-governmental organizations, and other parts of the society. Along the way, differences in discourse among various media organizations were observed in the manner in which the issue was covered and presented to the public. The social intensity/competence building attribution of the media can be seen as the basic reason for these differences. The terms of discourse can be described as language and practice of language. It is necessary to investigate the language of news in order to understand how the dominant discourse was created by the media. Nevertheless, when we look at today's journalism practices we see that this daily language of the news has been made by different linguistic codes: mis-en-page, fond of letters, titles, subtitles, and words in the subtext of every journal help to create the dominant linguistic style of news discourse. In this paper, we have researched the discourse styles of the actors of the Democratic evolution by using a critical discourse analysis technique in the Radikal, Sabah and Ortadoğu newspapers and by looking at how the pre-acknowledgements were presented to the public. As a result, we have noted that these media outlets have not transferred the different ideas to their pages. The reason for this may have occurred due to the ownership of the newspapers, ideological ideas, national benefits, social and economic apprehensions, and political power relationships, all of which are instrumental in the selection, design and presentation of the news.

Key words: 'Democratic evolution', discourse, critical discourse analysis, representation

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi

Giriş:

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 12 Ağustos 2005 yılında Diyarbakır’da yaptığı bir konuşmada ‘Türkiye gibi büyük bir devlet ve güçlü ülke, pek çok zorluğun harmanından geçti. O nedenle geçmişte yapılan hataları yok saymak, büyük devletlere asla yakışmaz. Büyük devlet, güçlü millet, kendisiyle yüzleşip hata ve günahlarını masaya yatırarak geleceğe yürüme güvenine sahiptir... Bir gün gelir bu hatalar düzelir. O nedenle bayrağımızın dalgalandığı her yerde, herkesin birinci sınıf vatandaş olması, çocuklarımızın geleceğe umutla bakması, benim ve arkadaşlarımla rüyasıdır... Türkiye’nin geldiği noktadan geriye adım atılmayacağını herkes bilmeli. Demokratik sürecin geriye işlemesine izin vermeyeceğiz...’ demiştir (Çandar, 2008).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan konuyla ilgili olarak 22 Temmuz 2009 tarihinde yapmış olduğu bir başka açıklamada da “Başlık üzerinde konuşacak değilim. Buna ister ‘Kürt sorunu’ deyin, ister ‘Güneydoğu sorunu’ deyin, ister ‘Doğu sorunu’ deyin, isterse yine son olarak adlandırılan ‘Kürt açılımı’ diyelim, ne dersek diyelim, bu konu üzerinde bir çalışmayı başlattık. ...Bu süreci farklı bir merkeze taşımak isteyenler, ülkemizi bu noktada ayırıştırmak, bölme gayreti içerisine girenlere ‘evet’ diyemeyiz. Bu ülkede Türkü, Kürdü, Lazı, Çerkezi, Abazası, Gürcüsü... Böyle bir ayırım yok. Hepsini birbiriyle omuz omuza vermiş, biri birinin kucağında şahadet şerbetini içmiş. Hükümet olarak bir hafta önce MGK üyesi arkadaşlarımla bu konuda bir çalışma başlattık ve bu çalışmayı başlattıktan sonra da bu görevi İçişleri Bakanlığımıza verdik ve bütün ilgili bakanlıklarla İçişleri Bakanlığımız görüşmelerini yapıyor, yapacak. Bunda Genelkurmay’dı, MİT’di, vesaire, tüm bunlarla görüşmelerini yapmak suretiyle, bunun yanında bölge milletvekilleriyle görüşmelerini yapacak. Bize olgun, bu noktada belli bir hakikaten toparlamanın olduğu bir çalışmayı getirecek ve bunun üzerinde bizler nihai değerlendirmelerimizi yapacağız ve ondan sonra da bir söylem birliği içerisinde kamuya

bunu açıklayacağız” (Radikal, 23.07.2009) şeklindeki sözlere yer vermiştir. Başbakan Erdoğan’ın yapmış olduğu bu açıklama kamuoyuna yansıdığı andan itibaren siyasal partiler, sivil toplum örgütleri başta olmak üzere toplumun her kesiminden farklı seslerin yükselmesine neden olmuş, bir takım tartışmaların fitilini ateşlemiştir. Ancak konunun medyada ele alınması ve kamuoyuna aktarılmasında medya kuruluşları arasında farklılıklar göze çarpmıştır.

Bir görüşe göre medya toplumsal olayları kamuoyuna sadece yansıtan araçlar değil, aynı zamanda toplumsal güç/iktidarın kurulduğu, inşa edildiği araçlardır (İnal, 1996, 75). Söz konusu bu güç/iktidarın söylem içinde kurulduğuna ve yalnızca söylem içinde kurulabileceğine ilişkin genel bir kabul medya metinlerinin analizinde takınılması gereken tavrı da belirler. Özellikle 20. Yüzyıl’ın ikinci yarısından itibaren sosyal bilimlerin alanında yapılan çalışmalarda yoğun bir şekilde kullanılmaya başlayan söylem terimi çok basit bir ifade ile kullanılan dil ve dil pratiği şeklinde tanımlanabilir. Ancak bu pratiğin kullanımı sadece dilbilimin geleneksel öğeleri ile sınırlı değildir. Öte yanda söylem, toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik alanlar gibi hayatın diğer alanları ile de yakından ilişkilidir (Sözen, 1999, 20). Bu nedenle de terim, geniş anlamda dille inşa edilen sözlü ve yazılı metinlere karşı gelecek şekilde kullanılır.

Etimolojik olarak söylem terimi, Latince ‘discurrere’ (koşuşturma) kelimesinden türemiş (www.etymonline.com) ve dönemin literatüründe ‘uzaklaşma’, ‘eritme’, ‘yayıma’ anlamlarında kullanılmıştır. Bu kelime Ortaçağ Latincesinde discursus şeklinde dönüşüme uğramış ve ‘hararetili tartışma’ ve ‘bir yörünge etrafında dönen’, ‘karşılıklı iletişim’ ve ‘görüşme’ anlamlarına gelmiştir (Barthes, 1993, 9; Wodak, 1996, 36). İngilizce ‘discourse’ olarak telaffuz edilen söylem kelimesinin günümüz İngilizcesinde kullanılan anlamı taşıyan ilk metinleri 1581 tarihlidir (www.etymonline.com). Söylem kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde ise 1. Söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz. 2. Kalıplaşmış,

klışleşmiş söz, ifade. 3. Bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri şeklinde tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Bu pratik, bilgi paylaşımı, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçleri de kapsar. Nitekim Fransız filozof Foucault da güç ve bilgi arasında doğrudan bir ilişki olduğunu, bilgi kurumlarıyla karşılıklı ilişkiye dayanmayan güç olamayacağı gibi, güçle ilişkili bir kuruma dayanmayan herhangi bir bilgiden söz etmenin de mümkün olamayacağını söyler (Foucault, 2006, 27). Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere söz konusu bu dil pratiği süreci sadece bireyin kendini ifade etmesinin bir yolu değil, aynı zamanda ideolojik bir mücadele alanı olarak da görülmelidir (Macdonell, 1989, 47), çünkü söylemlerde kullanılan sözcüklerin anlamları “konuşana ve muhatap alınana göre farklılaşırken”, ‘neyi açıkladıkları’na ve ‘nerede açıklandıkları’na göre de değişmektedir. Dolayısı ile bir diyalog süreci olarak söyleme atfedilen anlamların değişmesi ile birlikte bir noktada telaffuz edilmiş aynı kelime karşıt taraflarca birbiriyle zıtlaşan iki farklı anlama işaret etmesi mümkün olabilmektedir.

Rus filozof ve edebiyat kuramcısı Mikhail Bakhtin’e göre söylemi esas alan söylem analizi ise günlük cümlelerin veya metinlerin söylenme bağlamında incelenmesine dayanır (Bakhtin, 1992, 24). Van Dijk ise söylem analizini metinlerin semantik ve sentaktik yapısını inceleyen ve metinlerin hem dilbilimsel hem de sosyo-kültürel boyutlarını ele alan teorik ve yöntemsel bir yaklaşım olarak tanımlar (1988a, 24-25). Bu anlamda çözümlemenin konusu olan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki medya içeriklerinden bir tür olan haber, yazım tekniği ile kapalı bir yapıt iken, metin olarak çok katmanlı okumaya/analize tabi tutulduğunda içerdiği söylemle açık yapıta dönüşür (Rigel, 2000, 181). Nitekim İtalyan bilim adamı Umberto Eco tarafından 1962 yılında kuram haline getirilmiş olan ‘açık yapıt’ kavramı her

türlü yoruma açık yapıtın oluşumunu ifade eder. Bu kavram tek yönlü klasik kurgu biçimlerini reddederken, metinlerin söylemi üzerinde daha esnek davranır ve onu bir olanaklar alanı gibi görür (Eco, 1992). Öte yandan Van Dijk (1998a, 19) ise medya söylemini haber toplama faaliyetlerinin bir bütünü olarak görmez. Van Dijk’a göre, haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız doğrudan bir sonucu değil, söylem sonucunun bir formu olarak hayata geçen bir pratiktir. Muhabirler nadiren olaylara tanıklık etmekte ve genelde haberlerini görgü tanıklarının ifadelerinden, söyleşilerinden diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgiler aracılığı ile oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla haberin yapılanma süreci çoğunlukla mevcut söylemlerin yeniden üretilmesi şeklinde olmaktadır. Öte yandan haber üretiminin ve algılanmasının özel şartları kadar, haberin iletişimsel fonksiyonları da haber yapısını etkilemektedir. Genel ilkeye göre önemli bilgi önce gelmelidir. Bu ilke sadece haberin konusal ve dizgesel düzenini etkilemekle kalmaz aynı zamanda paragrafların içindeki cümlelerin sıralanışını ve cümlelerin iç düzenini de etkilemektedir (van Dijk, 1988a, 19–20).

Buraya kadar verilen bilgilerin ışığında söylem analizinin dili ve söylemi oluşturan cümleleri dönemin güç dengeleri çerçevesinde inceleyerek, söylemin dayandığı asıl sosyo-politik ve psikolojik alt yapıları tespit etmeyi amaçladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir başka deyişle haber metinlerinde açık veya örtük bir biçimde yer alan güç/iktidar ilişkilerine taraf olan aktörlerin ne söylediğini, ön kabullerin ve değerlerin kamuoyuna nasıl yansıtıldığını ortaya koyabilmek için söylem analizine ihtiyaç vardır. Bu çalışmada Başbakan Erdoğan’ın 22.07.2009 tarihinde demokratik açılım konusu ile ilgili olarak yapmış olduğu açıklamaların ardından konuya taraf olan aktörlerin basına yansıyan görüşlerini bir söylem olarak ele almak gerekmele birlikte, söz konusu bu haber metninin oluşumunun temelde dört unsura dayandığının unutulmaması gerekmektedir (İnal, 1996, 95–96):

- 1- Haber söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur.
- 2- Haber söylemi gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur.
- 3- Haber söylemi haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir.
- 4- Haber söylemi medyanın ekonomi politikası içinde yapılır.

Haber metinlerinin üretiminin bu dört boyutta ele alınması, toplumsal güç/iktidarın kurulduğu maddi koşulların altını çizmesi açısından da önemlidir. Bu nedenle söylem analizi üzerine yapılacak bir araştırmada söz konusu bu unsurlar birbirinden bağımsız değişkenler olarak ele alınmamalı ya da çalışma boyunca göz ardı edilmemelidir, çünkü dikkat edildiğinde hepsinin belli bir oluşumun başka yönlerine işaret ettiği açıktır. Günümüz gazetecilik pratiği içinde bir kişi, olay, durum ya da açıklama ne kadar haber değeri taşırsa taşısın haber olarak medyada yer bulabilmesi için bu filtrelerden süzülerek geçmediği takdirde haber metni olarak yayımlanamayacaktır. Öte yanda bir kişi, olay ya da durum, yukarıda bahsi geçen filtrelerden süzülerek yazılı/görsel medyada yayımlandığı takdirde ise söz konusu haberlerin çözümlenmesi ancak ‘tematik’ ve ‘şematik’ olmak üzere iki yapı üzerinden yapılabilir. Tematik çözümlenmede en önemli unsur hiyerarşik yapıların ön plana çıkmış olmasıdır. Dolayısıyla burada yapılacak olan, ana ya da üst başlık, başlık, alt başlık, spot, haber girişleri, haberler, hikâyeler ya da olaylar zincirinin birbirini hiyerarşik olarak nasıl takip ettiğinin ortaya konulmasıdır. Şematik çözümlenmede ise daha çok durumsallığa ve yorumlara yer verilmektedir. Dolayısıyla da yapılan incelemede, hikâye ya da olayın örgüsü ve yapısı değerlendirilecektir (İnceoğlu&Çomak, 2009, 31-32; Özer, 2009, 92).

Amaç ve Yöntem:

Haber metinleri içerik açısından birer söylemdir. Nitekim van Dijk (1988a; 1994) haberi televizyon programları içerisinde bir tür

(genre) olarak değil, bir söylem olarak ele alır. Günümüz gazetecilik pratiği içinde haberler endüstriyel bir yapı tarafından seçilir, biçimlendirilir, üretilir ve dağıtıma sokulur. Ancak bu süreç kendiliğinden harekete geçen bir yapıya sahip değildir. Haber örgütlerinin yapısı ve gazetecilik pratiklerinin önemli ölçüde tek tipleşmiş olduğu bir medya ortamında haberlerin seçiminde çıkarların yanı sıra kültürel yapı ve siyasal tercihler de belirleyicidir. Söz konusu bu yapı içerisinde haber söyleminin oluşmasında gazetenin genel yayın politikası, tiraj kaygısı ve ekonomik bağımlılık, haber kaynaklarına bağımlılık, toplumsal değerler ve hâkim ideoloji ve siyasal otoriteden kaynaklanan baskılar da göz ardı edilmemesi gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda haberin yapısına sinmiş egemen düşünceler, yaklaşımlar, anlatılar aracılığı ile belli ideolojik görüşlerin kamuoyuna sunulduğu görülür.

Haber metinlerinde egemen söylemlerin nasıl kurulduğunu anlamak için haberde kullanılan dilin incelenmesi gerekir. Haber dilinin en önemli özelliklerinden biri günlük yaşamda insanların kullandığı dili kullanmasıdır. Ancak günümüz gazetecilik pratiklerine baktığımızda bu günlük dilin haber metinlerinin üretilmesi sürecinde farklı dilsel kodlama biçimlerine dönüştürüldüğü görülmektedir. Her gazetenin habere ilişkin yazı ve fotoğrafları sayfaya yerleştirme biçimi, yazı karakterlerinin büyüklüğü, kullanılan başlıklar, alt başlıklar, ara yazılarda seçilen kelimeler haber diline hâkim olan egemen söylemin oluşmasına söz konusu bu kodlar aracılığı ile katkıda bulunur. Bu noktada bir metni yorumlamanın, o metinde örtük olan anlamı açığa çıkarmak değil; konuşmacı, yazar, aktör ve okuyucular arasında kurulu bu söylemin doğasını açığa çıkarmak olduğu söylenebilir. Ancak bu noktada Kunelius’un da belirttiği gibi günümüz gazeteciliğinin gerçekliği anlamlandırmamızda özel bir konum kazanmış olması durumu göz ardı edilmemelidir, çünkü gazetecilik büyük ölçüde başka söylemlerden oluşan, başka söylemleri temsil eden ve dönüşüme sokan bir söylemdir (Kunelius, 1994, 251).

Bu çalışmada Başbakan Erdoğan'ın 22 Temmuz 2009 tarihinde yapmış olduğu açıklamada dile getirdiği 'demokratik açılım' konusunun haber haline getirilerek kamuoyuna iletilmesinde ortaya çıkan söylemin incelenmesinde van Dijk'ın çalışmalarında yaptığı ayrım birebir temel alınmamış, haber sentaksı ve sözcük seçimleri içinde oluşan durumun çeşitliliğine dikkat çekmeye yönelik bir yapı inşa edilmeye çalışılmıştır. Nitekim İnal'ın da öne sürdüğü gibi bu tür çalışmalarda ele alınacak olan metin analizleri ile alımlama çalışmaları arasındaki kuramsal ve yöntemsel kopukluğu gidermeye yönelik bir çalışma aynı zamanda farklı diller kullanan farklı medya kuruluşlarının haberciliğini de ayrı ayrı ele almanın kapılarını açması bakımından yararlı olacağı kanaatine varılmıştır (İnal, 1996, 97). Dolayısı ile Başbakan Erdoğan'ın yapmış olduğu açıklamada öne sürdüğü 'demokratik açılım' konusunda aktörlerin ne söylediği, ön kabullerin ve değerlerin kamuoyuna nasıl yansıtıldığını gösteren haberlerin kodlarını ve metinlerini nitel bir araştırma yöntemi olan 'söylem analizi' ile çözümlemeyi amaçlayan bu çalışmada haber kaynaklarının ne olduğu, haber başlıkları ve haberde yer alan aktörlerin nasıl temsil edildiği ve onlar hakkında ne söylendiği incelenirken eleştirel söylem analizi¹ kuramcılarının çalışmalarında kullandıkları 'kim konuşuyor? (aktörler kim?)' ve 'nasıl diyor?' (ön plana

çıkarma, cümle yapıları, sözcük seçimleri) sorularının haber metinlerine yöneltildiği söylenebilir.²

Bu çalışmada incelemeye konu olacak gazeteler tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Yapılan seçim sonucunda Radikal, Sabah ve Ortadoğu gazetelerinin 23.07.2009–30.07.2009 tarihleri arasındaki konuyla ilgili haber metinleri 'birincil kaynak olarak' gazetelerin internet ortamında taranarak, haberlerin farklı bakış açılarıyla nasıl 'yeniden' üretildikleri, medya kuruluşunun sahiplik yapısından kaynaklanan ideolojik bakış açısının haber metinlerine nasıl yansıdığı, kodlanmış haber dili aracılığı ile egemen söylemlerin nasıl oluşturulduğu eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır. Ancak araştırma boyunca haberin okuyucular tarafından nasıl alımlandığına bakılmamıştır. Yapılan tarama sonucuna göre söz konusu zaman aralığında 'demokratik açılım' konusunda Radikal Gazetesinde yayımlanan 15, Sabah Gazetesinde yayımlanan 15 ve Ortadoğu Gazetesi'nde yayımlanan 9 haber metni analiz kapsamına alınmıştır. Araştırmaya konu olan gazetelerin seçiminde ideolojik konularına ilişkin farklılıklar rol oynamış; bu durum analiz aşamasında karşılaştırma yapma imkânını da sağlamıştır. Buna göre Radikal Gazetesi liberal çizgiyi, Sabah Gazetesi Hükümet yanlısı bir tutumu ve Ortadoğu Gazetesi ise milliyetçi görüşü temsil etmektedir.

¹ Eleştirel söylem analizi, söylem ve dil içinde güç/iktidar ilişkilerinin kurulma biçimlerini sorgulayarak çözümlemeyi hedefler. Bunu yaparken belli bir dilbilimsel çözümleme yöntemi kullanarak, işaretler, anlamlar ve söylemin semiotik yapısını belirleyen toplumsal ve tarihsel koşulların birbirleri ile olan ilişkilerini inceler (Fowler, 1991, 5)

² A. Teun van Dijk (1988a), haber söylemini incelerken makro ve mikro yapıların ayırımına dikkat çeker. Makro yapı, tematik ve şematik yapıları içermektedir. Bu ayırmadan hareketle tematik yapı unsurları başlıklar, alt başlıklar, fotoğraflar, spotlar, haber girişleri; şematik yapı unsurları ise ana olayın sunumu, ardalan ve bağlam bilgisidir. Mikro yapıyı ise cümle yapıları, sözcük seçimleri ve retorik (ikna yolları) çözümlemeleri oluşturmaktadır. Bu çalışma, van Dijk modelini birebir temel almamakla beraber, van Dijk ve Fairclough'un (1995; 2003) çalışmalarına dayandırılarak oluşturulmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz: A. Teun van Dijk (1988a), News as Discourse, New Jersey, Lawrence Earlbaum Associates Publication; A. Teun van Dijk (1988b), News Analysis, New Jersey, Lawrence Earlbaum Associates Publication; Norman Fairclough (1995), Critical Discourse Analysis, London, Longman; Norman Fairclough (2003), Analysing Discourse, Textual Analysis for Social Research, London, Routledge.

Bulgular:

Radikal, Sabah ve Ortadoğu gazetelerinde yer alan ortak aktörler şunlardır: Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İçişleri Bakanı Beşir Atalay, CHP lideri Deniz Baykal, MHP lideri Devlet Bahçeli, DTP lideri Ahmet Türk. Bunun yanı sıra aktörler açısından gazeteler arasında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin yukarıda sayılan bu aktörlerden farklı olarak Radikal Gazetesi'nde Milli Güvenlik Kurulu, Genelkurmay Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, AKP Grup Başkanvekili Bekir Bozdağ, CHP Grup Başkanvekili Mustafa Özyürek, MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural, DTP Grup Başkanvekili Selahattin Demirtaş, Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı Şah İsmail Bedirhanoglu, İnsan Hakları Derneği eski genel başkanları Akın Birdal, Hüsnü Ödül, Reyhan Yalçındağ Baydemir, TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ gibi isimlere yer verilmiştir. Sabah Gazetesi'nde ise diğer gazetelerden farklı olarak Devlet Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış, Türkiye Değişim Hareketi lideri ve Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, Hasip Kaplan (DTP), Fatma Kurtulan (DTP), Onur Öymen (CHP), Mehmet Şandır (MHP), İnsan Hakları Vakfı Diyarbakır Temsilcisi Sezgin Tanrıkulu'nun isimlerine yer verilmiştir. Ortadoğu Gazetesi'nde ise Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Başkanı Taner Uran, Şehit Anneleri Derneği Başkanı Pakize Akbaba ve AKP Diyarbakır Milletvekili Rüstem Zeydan'ın isimlerine ve yaptıkları açıklamalara yer verilmiştir. Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı Galip Ensarioğlu ile Diyarbakır Barosu Başkanı Emin Aktar'ın isimleri hem Radikal hem de Sabah gazetelerinde yayımlanan haberlerde yer almıştır. Bu verilerin de ortaya koyduğu gibi gazeteler arasında olayları ele alış bakımından bir takım farklılıkların olduğu adı geçen aktörlerden de anlaşılmaktadır.

Gazetelerin konuya yaklaşımı hangi aktörlerin açıklamalarını ön plana çıkardıkları açısından da farklılık göstermektedir.

Gazetelerin konuyla ilgili olarak açıklamalarına yer verdikleri aktörlerin görüşleri turnaklı ve turnaksız ifadelerle aktarırken özellikle Radikal Gazetesi'nin diğer gazetelerden farklı olarak turnaklı cümleler içerisinde vurgu yapmak ya da dikkat çekmek istediği sözcükleri tek turnak içine aldığı görülmüştür. Radikal Gazetesi'nin 23.07.2009 tarihli haberinde Başbakan Erdoğan'ın Güneydoğu sorununun çözümüne yönelik kapsamlı bir çalışma başlatıldığının resmen açıklandığı haberi ihtiyatlı bir yaklaşım içerisinde verilmiş ve haber metni üzerine herhangi bir yorum yapılmayarak Başbakan Erdoğan'ın konuyla ilgili açıklamaları kamuoyuna tarafsız bir şekilde aktarılmıştır.

Konuyla ilgili olarak 24.07.2009 tarihinde CHP lideri Deniz Baykal'ın açıklamaları ise 'Baykal, Erdoğan'a yüklendi' şeklinde bir fiil kullanılarak haberleştirilmiştir. Yine aynı tarihli gazetede Tarık Işık'ın kaleme aldığı 'Hükümetten biri açık diğeri gizli iki aşamalı Kürt açılımı' başlıklı haberde ise muhabirin bilerek ya da farkında olmadan konuyla ilgili haberi tarafsız bir şekilde aktarmak yerine haber kaynağının aktarıcısı durumuna düştüğünü göstermektedir. Işık'ın haberi "Hükümet, 'Kürt açılımı' konusunda 'birbirini tamamlayan' iki proje üzerinde çalışıyor" cümlesi ile başlarken, haberin üçüncü paragrafının ilk cümlesi "Hükümet kaynakları, iki aşamalı 'Kürt açılımı'nın 'puzzle' gibi birbirini tamamladığını söylediler" şeklinde verilmiştir. Oysaki birinci cümleden muhabirin konuyla ilgili çalışmaları bizzat gözlemleyerek aktardığına dair bir izlenim uyanırken, üçüncü paragrafın ilk cümlesinden bu durumun Hükümete yakın kaynaklar tarafından söylendiği anlaşılmaktadır. Yine 24.07.2009 tarihli Radikal Gazetesi'nde "MHP: Mücadele mi müzakere mi?" başlıklı haberde MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural'ın TBMM'nde yapmış olduğu basın toplantısından küçük bir kısım cımbızlanarak Vural'ın Başbakan'a tepki gösterdiği kısmın altı çizilmiştir. Yayımlanan haberde özellikle MHP Grup Başkanvekili Vural'ın "yedi yıllık bir hükümet dönemi içinde AKP'nin bu konuyla ilgili bir çalışmasının olmadığı"na dair bir çıkarsamanın

yapıldığı, bunun aynı zamanda bir itiraf olduğu vurgulanarak bu konuda çalışmalarını başlatan Başbakan Erdoğan ve AKP Hükümeti dışlanmış. Hükümetin “bu açılımla terörle mücadelede bir kararlılık mı ortaya koyacağı yoksa terörle ve teröristle müzakereye mi oturacağı” konusunun oldukça önemli olduğu konusuna vurgu yapılmıştır.

Hükümetin ortaya koyduğu ‘demokratik açılım’ konusu ile ilgili olarak Radikal Gazetesi’nde 25.07.2009 tarihinde herhangi bir haber yayımlanmazken, 26.07.2009 tarihinde ise dört haber yayımlanmıştır. Bu tarihte yayımlanan ilk haber “Bahçeli Kürt açılımına öfkeli” başlığını taşımaktadır. Bu haberde MHP’nin Konya İl Kongresi’nde konuşan MHP lideri Bahçeli’nin Başbakan Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ü ‘ağır bir dille’ eleştirdiği belirtilmektedir. Söz konusu haber Bahçeli’nin “Sayın Cumhurbaşkanı’nın ‘büyük bir fırsat doğuyor ve bu fırsatta devletin zirvesinde mutabakat sağlanıyor’ ifadesi ‘bölücü unsurlar ve açılım sevdalılarını cesaretlendirilmiştir’ ” sözleriyle okuyucuya aktarılmıştır. Haberin devamında “Cumhurbaşkanı’nın, Başbakan’ın, ana muhalefetin ve İmralı canisinin böyle bir ekseninde buluşması büyük bir talihsizliktir” şeklindeki sözlerine yer verilmesi haberin başlığı ile içeriğinin örtüştüğünü ancak yine oldukça uzun bir konuşma olan Bahçeli’nin Konya İl Kongresi’nde verdiği mesajlardan bu haberin okuyucuya bazı kısımlarının özellikle seçilerek sunulduğu görülmektedir. 26.07.2009 tarihli “Baykal Kürt Sorunu için ‘İngiliz Modeli’ önerdi” başlıklı haberde ise bir siyasetçinin konuşmalarını aktarırken kullanılan “dedi”, “belirtti”, “söyledi”, ifade etti” şeklinde biten cümleler yerine, CHP lideri Baykal’ın konuyla ilgili görüşleri söylendiği şekli ile aynen korunarak ve tırnak içine alınmayarak “muhatap alamazsın”, “hazırlık yapacaksın” gibi gereklilik kipleri biçiminde sonlandırıldığı tespit edilmiştir. Radikal Gazetesi’nde yayımlanan “Yaşar Kemal ve Gül’ün sözleri heyecan yarattı” başlıklı haberde (29.07.2009) ise “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün ‘Kürt sorununun çözümü konusunda iyi

şeyler oluyor’ sözleriyle yazar Yaşar Kemal’in Radikal’e yaptığı açıklamalar geniş yankı uyandırdı. AKP ve DTP Gül’e destek çıkarken, CHP ve MHP eleştiri cephesinde yer aldı” cümlesine yer verilmiştir. Oysaki tırnak içinde yayımlanmış olan bu cümle, haberin devamında adı geçen aktörlerin sözlerinden yapılan bir çıkarımadır. Ancak objektif bir habercilikte olması gereken haberin yorumsuz olarak verilmesi ve çıkarımın okuyucular tarafından yapılması gerekli iken habere yorum katılmış ve yorum da haberin giriş kısmına konularak okuyucuların daha haberi okumaya başlamadan önce yönlendirilmeleri sağlanmıştır. Yine 29.07.2009 tarihli ve “Kürt sorununa ‘sivil’ çözüm arayışı” başlıklı haberde Radikal Gazetesi’ne bilgi veren kaynaklar, demokratik açılımı şekillendirirken sivil toplum kuruluşlarıyla aydınların da görüşlerini almak üzere düzenlenecek olan çalıştayın ‘ilk ve son’ olmayacağını söylemeleri, söz konusu çalıştaylara davet edilecek kişilerin ‘özenle’ seçileceğinin altını çizmeleri ve gazetenin de bu cümlede tek tırnak içinde alıntılanmış olan kelimeleri gazete sayfalarında da aynen kullanmış olması nedeniyle medya kuruluşunun söz konusu haberle ilgili olarak bazı bilgileri okuyucularının gözüne özellikle sokmak istediğini göstermiştir.

Hükümet söylemlerini herhangi bir yorum katmadan olduğu gibi aktaran ancak konuyla ilgili hararetli tartışmaların yapıldığı bir dönemde konuyu çok önemli olmayan sıradan bir durummuş gibi ele alan yayın kuruluşu ise Sabah Gazetesi’dir. Gazetenin 23.07.2009 tarihli ve “Bölmek isteyenlere ‘Evet’ demeyiz” başlıklı ilk haberinde “Başbakan Erdoğan, Sabah’ın duyurduğu hazırlıkları son aşamaya gelen demokratik açılım ve terörü bitirme planıyla ilgili olarak, İçişleri Bakanlığı’nın ilgili kurum ve kuruluşlarla çalışmalarını yürüttüğünü, nihai şekil verildikten sonra kamuoyuna açıklanacağını söyledi. Erdoğan, dün Suriye’ye hareketinden önce Esenboğa’da yaptığı açıklamada “ülkeyi bölme gayreti içinde olanlara ise ‘evet’ diyemeyeceklerini belirtti” şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Haberin sonunda haberin başlığı ile ilgili olmayan ve

Başbakan Erdoğan'ın Halep Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı alması ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Sabah Gazetesi 24.07.2009 tarihli nüshasında demokratik açılım konusunda CHP lideri Deniz Baykal'ın gündeme dair konuşmasından yayımladığı tek bir cümle dışında konuyla ilgili bir haber yayımlanmamış ve konuyu yok saymıştır. Bir habere gazete sayfalarında yer verilmesinde seçilen başlık, fotoğraflar, giriş cümlesi, alt başlıklar, metni oluşturan kodlar ve sonuç cümlesinde yer alan kelimeler ne kadar önemli ise bir haberin Hükümete yakınlığı ile bilenen bir yayın organınca görmezden gelinmesi de o kadar dikkat çekicidir. Sabah Gazetesi'nde 'demokratik açılım' konusunda 24.07.2009–28.07.2009 tarihleri arasında konuyla ilgili ciddi olarak nitelendirilebilecek bir haber yayımlanmazken gazetenin 29.07.2009 tarihli yayımında "Beşir Atalay'dan önemli açıklama" başlıklı bir haberde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın kamuoyunda 'demokratik açılımlar' olarak adlandırılan çalışmalara ilişkin değerlendirmelerde bulunduğu, söz konusu bu çalışmaların henüz bir sonuca ulaşmadığını, bu konuda bir karar alınmadığını bakanlığının koordinasyonunda yürütülen çalışmaların içeriğine ilişkin hiçbir açıklama yapılmadığını ifade eden bir haber yayımlanmıştır. Haberin devamında İçişleri Bakanlığı kaynak gösterilerek yapılan haber ve yorumların gerçeği yansıtmadığını basın mensupları ile paylaşan ve öze ilişkin açıklamalar yapmak konusunda daha çok erken olduğunun altını çizen oldukça uzun açıklamalara yer verilmiştir.

Demokratik açılım konusu ile ilgili olarak haber yapılandırmasında Ortadoğu Gazetesi milliyetçi söylemi ile dikkat çekmektedir. Adı geçen gazetede yer alan 23.07.2009 tarihli ilk haberin başlığı "Teröristle müzakereye öncelik veriliyor" şeklindedir. Ortadoğu Gazetesi'nde yer alan bu haberin diğer alt başlıklarını incelediğimizde de "Türkiye, Terörist Başının Açıklamasına Muhtaç Duruma Düşürüldü",

"Bir Takım Şeylerin Üstünü Örtmek", "IMF'ye Verilen Taahhüt Mü?", "Şimdi 'Gayri Milli Şef' Var Galiba" bu gibi başlıklarda seçilen kelimelerin söz konusu bu yayım organının meseleye ne kadar önyargılı yaklaştığını ortaya koymaktadır. MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural'ın Parlamento Muhabirleri Derneği Başkanı Göksel Bozkurt ve Yönetim Kurulu üyelerini ziyareti sırasında dile getirdiği sözlerine geniş olarak yer verdiği haberde³ "AKP çevrelerinin, Öcalan ile açılım gayreti içinde olduklarını, yedi yıllık hükümet dönemi içinde AKP'nin Kürt sorunu hakkında bir çalışmasının olmadığını, Türkiye'nin, bir terörist başının yapacağı açıklamaya, bir yol haritasına muhtaç duruma düşürüldüğünü ve bu Türkiye'yi bu tabloya AKP'nin getirdiğini öne süren karamsar bir tablo yansıtılmıştır. Haberde süreçle ilgili olarak karşıt tarafların farklı görüşlerine yer vermek yerine MHP Grup Başkan Vekili Vural'ın olumsuz görüşlerine geniş yer ayrıldığı açıktır. Aynı gazetenin 23.07.2009 tarihli bir başka haberinde ise AKP Hakkâri Milletvekili Rüstem Zeydan'ın konuşması sırasında telaffuz ettiği cümlelerden biri olan "Başbakan DTP ile görüşmeli" cümlesi haberin başlığı olarak seçilmiştir. Haberin alt başlıklarına baktığımızda ise Zeydan'ın "Kürt sorunu AKP çözmelidir ve çözecektir" şeklindeki ifadesinin yer aldığı paragrafın başlığı "AKP Çözecekmiş" şeklindedir. Alt başlık ve başlığın altında yer alan haber okunduğunda söz konusu başlığın AKP'yi küçümseyen ve dışlayan bir içeriğe sahiptir.

Ortadoğu Gazetesi'nin 25.07.2009 tarihli haberleri ise demokratik açılım konusunda şehit ailelerinin görüşlerini "Şehit aileleri isyanda" başlığı ile okuyucularına duyurmuştur. Haberin giriş cümlesi " 'vatan sağolsun' diyerek dağ gibi evlatlarını toprağa veren, şehit aileleri 'çözüm' için terörist başından medet uman hükümete ateş püskürüyor" kelimelerinden oluşmaktadır ve bu giriş cümlesi ile haberin devamının

³ Bu haber Radikal Gazetesi'nin 24.07.2009 tarihli nüshasında "MHP: Mücadele mi müzakere mi?" başlığı ile yayımlanmış ancak haberin detaylarına Ortadoğu Gazetesi'ndeki kadar geniş yer verilmemiştir.

okuyucuları şehit ailelerinin acıları ve şehit kanları üzerine inşa edilen bir söylem ile kışkırtma eğilimindedir. Nitekim bu haberin diğer alt başlıkları için “Çocuklarımızın Kemikleri Sızlıyor”, “Kanımızı Donduran Öneriler”, “Yazıklar Olsun”, “Kime Güveneceğimizi Şaşırdık” gibi provakatif kelimeler seçilmiştir. Haberin devamında “eli kanlı katiller ‘Sayın’, terörün adı ‘Kürt sorunu’ oldu. Şehit aileleri de bu ‘yeni açılıma’ isyan etti. Türkiye Harp Malulü Gaziler Şehit Dul ve Yetimleri Derneği Başkanı Taner Uran, “İmralı’da yatan eli kanlı bebek katilinin muhatap alınması kanımızı donduruyor. Siyasallaşan terörün bu kadar sesi çıkarken, kimsenin sesinin çıkmamasını kabul edemiyoruz. Biz bunu engellemek her şeyi yapacağız” şeklindeki sözleri ön plana çıkarılarak yer verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı 23.07.2009–30.07.2009 tarihleri arasında araştırmaya konu olan diğer gazetelerde şehit ailelerinin görüşlerine hiçbir şekilde yer verilmezken, Ortadoğu Gazetesi’nin konunun tartışılmaya başlandığı ilk günlerde şehit ailelerinin dramatik cümlelerini manşetlere ve haberlerine taşıması söz konusu yayın organının bu konuyu milliyetçilik söylemi üzerinden ele alarak tartışmaya ters cepheden katılacağına işaretini vermiştir. Nitekim söz konusu haberde şehitlikte evlatlarının soğuk mezar taşlarını okşayarak onların sıcaklığını hissetmeye çalışan şehit ailelerinin, “Öcalan’a ‘sayın’, şehide ‘kelle’ diyen, şimdi de bebek katilinden medet uman bir başbakan istemiyoruz” diye haykırdıkları, hükümetin bu girişiminin çocuklarının kemiklerini sızlattığını ifade eden bir metin oluşturulması bu savı destekler niteliktedir.

Ortadoğu Gazetesi’nin 26.07.2009 tarihli ve “AKP Sanal Gündem Peşinde” başlıklı haberinde ise MHP lideri Devlet Bahçeli’nin, AKP’nin ‘Aldatma ve Kandırma Partisi’ haline geldiğini, gerilim stratejisiyle iktidarını devam ettirmeye çalıştığını vurgulayan sözlerine yer verilmiş ve Bahçeli’nin hükümetin demokratik açılımda olduğu gibi suni gündemlerle esas sorunların üzerini örtme gayretinde olduğunu

açıkladığı belirtilmiştir. Haberin giriş paragrafını oluşturan bu cümlenin açıkça AKP’yi aşağılayan ve küçümseyen bir yapılanma ile inşa edilmiştir. Nitekim haberin diğer alt başlıklarına baktığımızda da haber metninde “Teslimiyetçi İktidar”, “Aldatma ve Kandırma Partisi”, “Erdoğan’ın Gözü Çankaya’da” gibi kelimelerden oluşan başlıklara yer verilmiştir. Aynı tarihli bir başka haberde de yine MHP lideri Bahçeli’nin Erdoğan’a atfen “DTP’nin Yedeği misiniz?” başlığını atmış olan bir haber yayımlanmıştır. Bu haberin dikkat çeken diğer alt başlıkları ise “Türkiye’yi Nereye Götürüyorsunuz?”, “Cesaretin Varsa PKK’nın Belini Kır”, “Çapulcularla Pazarlık Olmaz”, “Bu Yanlıştan Vazgeçin” gibi Başbakana öğüt veren bir takım kelimelerden oluşan başlıklardır. İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın ‘demokratik açılım’ üzerine yapılması planlanan çalışmalarını anlattığı basın toplantısını konu alan 29.07.2009 tarihli ve “Halktan Neyi Gizliyorsunuz” başlıklı haber, ilk göze çarpan başlığıyla bile önyargılarla dolu olduğu izlenimi uyandırmıştır. Nitekim başlıkta yer alan önyargılara “İçişleri Bakanı Beşir Atalay, hükümetin merakla beklenen demokratik açılımla ilgili olarak bir basın toplantısı düzenledi. Atalay, yapılanları halktan gizledi, ancak herkesten destek istedi. Başbakan’ın 2005’te Diyarbakır’da başlattığı açılımların süreceğini, alınan önlemlerin ‘devlet politikası’ olarak kısa-orta-uzun vadede hayata geçirileceğini kaydetti” şeklindeki giriş paragrafı ile aynen devam edilmiştir. Haberin “İşte Halktan Gizlenenler” alt başlığına baktığımızda ise “Bakan açılım hakkında bilgi vermese de sızan bilgilere göre...” şeklinde başlayan paragrafın yansız ve haber kaynağını açıkça belirten bir habercilik anlayışı doğrultusunda değil, söz konusu haber kaynağının basın meslek ilkeleri içinde yer almayan fısıltı gazetesinden haberlerinden yararlanarak kaleme alınmış olduğu anlaşılmaktadır.

Ortadoğu Gazetesi’nde 30.07.2009 tarihinde yer alan “Başbakan Bölücülerin Taşeronu” başlıklı haberde MHP lideri Devlet

Bahçeli'nin "terörle mücadele iradesi olmayan Başbakan, bölücü taleplerin taşeronluğunu yaparak teröre teslim olma hazırlığındadır" şeklindeki sözlerine yer verilmiştir. Haberin devamında AKP hükümetinin Türkiye'ye "bölünme modeli" arayışları içerisinde olduğunu belirten açıklamada, "Tarihi bir yol ayrımına hızla sürüklenen Türkiye'yi çok zor ve karanlık günler beklemektedir" denildiğine vurgu yapılmıştır. Haber başlığından son cümlesine kadar MHP lideri Bahçeli'nin Başbakan Erdoğan ve AKP Hükümeti'ni küçük ve aciz durumda gören sözlerini yüceltmıştır. Söz konusu bu haberin diğer alt başlıklarında "Teslimiyetin Yeni Aşaması", "Eyalet Sistemi Hazırlığı", "Kılavuzu Öcalan" ve "Türk Milleti'nin Sabrı ile Oynamayın" gibi suçlayan ve tehditkâr bir üslup üzerine yapılandırılmıştır. Haberde İçişleri Bakan'ın açılışın amacının 'toplumsal mutabakat süreci başlatmak' olduğunu söylemesi gerçek niyetlere ışık tuttuğu, buradaki amacın Türkiye Cumhuriyeti'nin milli devlet niteliğini ve üniter siyasi yapısını tasfiye süreci başlatılması olduğunu öne süren önyargılı düşüncelere yer verilmiştir. Söz konusu bu süreçte 'Türkiyelilik' kavramı milli kimliğin yerini alacağı, iki dilli eğitim ve kamu hizmetine geçileceği, eyaletler sisteminin alt yapısı hazırlanacağı ve teröristlere siyasi af çıkarılarak ihanet ödüllendirileceğine dair öngörülerde bulunulmuş, medya kurumu da öne sürülen bu iddiaların arkasındaki gerçeklik payını sorgulamadan MHP lideri Bahçeli'nin görüşlerini aynen yayımlamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme:

Başbakan Erdoğan'ın 22.07.2009 günü Güneydoğu sorununun çözümüne dair yapmış olduğu açıklamada Hükümet olarak MGK üyeleri ile birlikte bu konuda bir çalışma başlatıldığını ve çalışmayla ilgili görüşmeleri yürütmek üzere İçişleri Bakanı'nın görevlendirildiğini, yapılacak müzakereler sonucunda atılacak adımları bir söylem birliği içerisinde kamuya paylaşacaklarını dile getirmesinin ardından konunun medyada temsilini ortaya koymayı amaçlayan bu

çalışmada birinci el kaynaklar olan Radikal, Sabah ve Ortadoğu gazeteleri 23.07.2009–30.07.2009 tarihleri arasında internet ortamında taranmıştır. Elde edilen veriler 'http' formatında kayıt altına alınmış ve söz konusu bu süreçte medya kuruluşlarının Güneydoğu sorununu haber yapılanmaları içinde nasıl dile getirdikleri haberin başlığı, alt başlıkları, giriş cümlesi, metin içinde kullanılan sözcükler, bu sözcüklerin tekrarlanma sıklıkları ve sonuç cümlesi bağlamında incelemeye tabi tutularak eleştirel söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

Araştırmaya konu olan gazetelerin demokratik açılım önerisini ele alış ve işleyiş biçimlerine baktığımızda medyanın toplumdaki farklı görüşleri dengeli bir biçimde sayfalarına taşıyamamış olduğu görülmektedir. Her üç gazetede de sahiplik yapısının, ideolojik görüşlerin, ulusal çıkarların, sosyo-ekonomik kaygıların ve iktidar ilişkilerinin (iktidara yakınlık/uzaklık) haberlerin seçilmesi, tasarlanması ve sunulması aşamalarında etkili olduğu açıkça karşımıza çıkmıştır.

Analizden elde edilen bulgular gazetelerin ideolojik konumlanmalarına göre farklılık göstermiştir. Buna göre Radikal Gazetesi konuyla ilgili olarak yayımlamış olduğu 23.07.2009 tarihli ilk haberde Başbakan'ın görüşlerini herhangi bir yorum katmaksızın olduğu gibi aktarırken, daha sonraki günlerde yayımlamış olduğu haberlerde Parlamentoda temsil edilen muhalefet partilerinin liderlerinin olumsuz görüşlerini öne çıkarmış, hatta onların bazı uzun konuşmaları arasından Hükümete ağır eleştiriler yönelterek yüklenen paragrafları itina ile seçtikten ve vurgu yapmak istediği sözcükleri tek tırnak içine aldıktan sonra haber metni haline dönüştürmüştür.

Sabah Gazetesi'nde ise konuyla ilgili 23.07.2009 tarihinde yayımlanan ilk haber ihtiyatlı sözcüklerden oluşturulmuş, hatta haber metninin sonuna konuyla ilgisi olmadığı halde Başbakan'ın Halep Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı alacağını haberini veren dolayısı ile asıl haber konusunun önemini başka yönlerde dağıtan bir paragraf eklenmiştir.

Sabah Gazetesi demokratik açılım konusuna daha sonraki günlerde kayıtsız kalmış, kamuoyunda tartışmalar yaşandığı halde bu durumla ilgili bir haber yayımlamamıştır. Bir başka deyişle yayım organı kamuoyunun gündemi yerine kendi gündemini izlemiş ve yayımladığı haberleri de buna göre seçmiş ve sıralamıştır.⁴

Ortadoğu Gazetesi demokratik açılım konusunu tamamen Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına zarar verecek bir gelişme olarak öngörmüş ve milliyetçi bir üslup içerisinde Hükümetin vahim bir yanlışın eşinde olduğuna dair çığırkanlık yaparak, bu görüş doğrultusunda demeç veren siyasi aktörlerin söylemlerini ön plana çıkarıp, söz konusu bu görüşlere gazete sayfalarında abartılı bir şekilde yer vererek ve Türkiye'nin terör mücadelesinde hayatlarını kaybetmiş şehit ailelerinin dramı üzerinden ajitasyon yaparak yayımlarını gerçekleştirmiştir.

Burada altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri de yapılan araştırma bağlamında incelenen gazetelerin haber söylemlerinde konunun çerçevelenmesi ve bu süreç içinde egemen söylemlerin okuyucular cephesinde inanılır bir konuma yerleşmesi sadece seçilmiş kodlarla anlaşılabilir bir süreç olarak görülmemesi gerektiğidir. Ele alınan söz konusu haberlerde anlam aynı zamanda dilin cümle yapıları içinde oluşmuş, bazı kelimeler ya da söz grupları tırnak içine alınarak vurgu yapılmış ve sonuçta bilinçli ya da iyi niyetli ama bilinçsiz davranış kalıpları nedeniyle habere yorum girdiği görülmüştür. Gazetecilik pratiği içinde bir olayın açık, yalın, kesin, tarafsız ve nesnel bir bakış açısı ile kaleme alınarak haber metni haline

dönüştürülmesi gerekirken, günlük pratiklere baktığımızda gazetecinin öznel değerleri, yayın kurumunun sahiplik yapısı, tiraj kaygısı ve ekonomik baskılar, haber kaynaklarından kaynaklanan baskılar, egemen ideoloji ve toplumun değer yargıları ile siyasi çevrelerden gelen telkin ve ricalar sonucunda kimi zaman haber metinlerinin meslek ilkeleri doğrultusundan saptırılarak farklı söylemlere büründürüldüğü ya da görmezden gelinerek hiç yayımlanmadığı bir takım durumlar söz konusu olabilmektedir. Nitekim yapılan araştırma bağlamında incelenmiş olan haber metinlerine bakıldığında Radikal Gazetesi'nde muhalif cephenin görüşlerine daha çok yer verilerek haber dengesinin bozulduğunu, Sabah Gazetesi'nde haber metni içinde haber değerini azaltan gereksiz bilgilere yer verildiğini, bazı günlerde kamuoyunda konuyla ilgili hararetli tartışmalar yapılmasına rağmen demokratik açılım meselesine gazete sayfalarında hiç yer verilmediği ya da bir başka günde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın konuyla ilgili açıklamalarını tam metin olarak yayımlayarak Hükümetin sözcüsü durumuna düştüğü, konuyla ilgili karşıt görüşlere aynı oranda yer vermeyerek yayımlamış olduğu haberlerde nesnellik/tarafsızlık ilkelerini çiğnediği, Ortadoğu Gazetesi'nin ise tamamen ideolojik düşünceler çerçevesinde bir söylem geliştirilerek konunun kamuoyunda serbestçe tartışılmasına ket vuracak bir takım metinlerin kaleme alındığı ya da siyasi aktörlerin kışkırtıcı sözlerine özellikle yer verildiği müşahade edilmiştir.

Nitekim incelenen bazı haberlerde tarafsızlık, nesnellik gibi profesyonel normlara uyuluyor ve haberde olaya ilişkin açık bir yorum yer almıyor gibi bir duruş sergilense de, kaynaklar, gazeteci

⁴ Araçsal güncelleştirme modeli olarak tanımlanan bu teoriye göre tartışmalı ya da çatışmalı konularda belirli bir görüşü ya da farklı görüşleri savunan kişi ya da grupları ayrıcalıklı biçimde temsil eden ya da dışlayan haber öyküleri ya da söz konusu haberleri önceleyen ve gündemde tutan ya da yok sayan haber öyküleri aracılığı ile yayın kurumunun ulaşmak istediği bir takım amaçlar olabilir. Bu durumlarda hem olayların sahnelenmesinden hem de bunların ayrıcalıklı biçimde değer yüklü sunumundan farklı biçimde belirli temalara sahip olayların ya da bu olayların belirli yönlerinin araçsal güncelleştirmesinden, yani öne çıkarılmasından, ayrıcalıklı biçimde sunumundan, gündeme getirilmesinden ya da yok sayılmasından söz edilebilir. Daha detaylı bilgi için bkz: Murat Sadullah Çebi, (2002). Haberi Anlamak, Ankara: Gazi Kıtapevi, ss. 49-50.

ve (varsayılan okuyucu) halk üçgeninde oluşan kaymaların haberlerin içinde devam ettiği, bir başka deyişle nesnellik norm ve kurallarını ihlal etme durumunun haber metni içinde açıkça değil ancak örtülü olarak yapılandırıldığı gözlemlenmiştir. Öte yandan araştırmaya konu olan yayın kuruluşlarının hedef kitlesinin sahip olduğu hâkim kültürel değerlerin haber söyleminde örtülü bir şekilde belirleyici olması durumunun da gazetecilerin haberlerini oluşturma sürecinde kullandıkları başlıklar, seçtikleri kelimeler, cümleleri oluşturmada kullandıkları gramer yapıları aracılığı ile nesnellikten uzaklaştıkları, olayları okuyucularının değer yargılarının filtrelerinden süzerek ele aldıkları anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bakhtin, M. M. (1992) *Speech Genres and Other Late Essays*. C. Emerson ve M. Holquist, (Der.). USA: University of Texas Press.
- Barthes, R. (1993). *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*. Tahsin Yücel (Çev.). 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çandar, C. (2008) *Başbakan ve Diyarbakır 12 Ağustos 2005–21 Ekim 2008*. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=10180751&yazarid=215>, 22.10.2008.
- van Dijk, T. (1988a). *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- (1988b). *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- (1994). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları*. Mehmet Küçük (Der. ve Çev.). Medya, İktidar, İdeoloji. (271–237). Ankara: Ark Yayınları.
- Çebi, M. S. (2002). *Haber Anlamak*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eco, U. (1992). *Açık Yapıt*. Yakup Şahan (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- (2003). *Analysing Discourse, Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin Doğuşu*. Mehmet Ali Kılıçbay (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- İnal, A. (1996). *Haber Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, Y. G.; Çomak, N. A. (2009). *Metin Çözümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kunelius, R. (1994). *Order and Interpretation: A Narrative Perspective on Journalistic Discourse*. *European Journal of Communication*, 9, 249–270.
- Macdonell, D. (1996). *Theories of Discourse, An Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Özer, Ö. (2009) *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sözen, E. (1999). *Söylem – Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları.
- Wodak, R. (1996). *Disorders of Discourse*. London: Sage Publications.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

- Online Etymology Dictionary. Erişim: 01.09.2009, <http://www.etymonline.com>
- Online Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Erişim: 01.09.2009, <http://www.tdk.gov.tr>
- Ortadoğu Gazetesi. Erişim: 23.07.2009–30.07.2009, <http://www.ortadogugazetesi.net>
- Radikal Gazetesi. Erişim: 23.07.2009–30.07.2009, <http://www.radikal.com.tr>
- Sabah Gazetesi. Erişim: 23.07.2009–30.07.2009, <http://www.sabah.com.tr>